

2.

Günümüzde tarihin sonuna gelindiği kanısı yaygınlaşmıştır. Tarihin sonu anlayışı, tarihe belirli bir biçimde bakmanın sonucudur. Bu bakış, tarihe bir erek yükleyerek, tarihin bu ereğe doğru ilerlediği, insanlar ve gruplar arası çelişkilerin son bulduğu, insanların yapılarına en uygun sisteme ulaşıldığında ilerlemenin son bulacağıyla ilgilidir. Bu tarih anlayışında tarihin ereği, insan yapısına en uygun sistemi ortaya çıkarmaktır. Günümüzde insan yapısına en uygun sisteme ulaşıldığına inanılmaktadır. Bu sistem liberal demokrasi ve liberal ekonomidir. Bunun yanında tarihin liberalizmle son bulmadığını, başka anlamlarda bir son tasarımı söz edilebileceğini söyleyen çeşitli düşünürler de vardır. Bu düşünürlerin içerikli bir son tasarımı yoktur, genel olarak son fikrini ele alırlar. Ancak tarihin sonu olarak tasarlanan liberal ekonomi ve liberal demokrasi ilkelerinin, insan yapısına en uygun ilkeler olduğu varsayımı yanlış, tarihin burada durduğu sayıtlısı da yersiz bir iddia gibi görünmektedir.

Çağımızda, pek çok düşünür tarafından hemen her alanda bir “ilerleme” olduğundan bahsedilmektedir. Diğer bir ifadeyle, hangi alan söz konusu olursa olsun o alanda bir birikim olduğundan, bildiklerimizin arttığından, bu nedenle de eskiye oranla geliştiğimizden söz edilmektedir. Ancak, çağımızda hangi alana bakılırsa bakılsın bir “ilerleme”den bahsedilemeyeceğini, hatta geçmişte yaşamış insanlardan daha “geri”de olduğumuzu söyleyen kimi düşünürler de vardır. İnsanların bilgileri arttıkça, yani bilinmeyenler bilinir kıldıkça, bilinenler alanı genişlemektedir. Böylece, bilgilerin üst üste konması yoluyla tarih biliminde birikimli bir ilerlemeden söz edilir olmuştur. Son dönemlerdeki etkili tartışmalar ya “ilerleme”nin olduğu, ancak ilerlemenin sonu gelmeyecek birikimli bir süreç olmadığı, eksiklikler ortadan kalktığında ilerlemenin duracağı noktasında ya da “ilerleme”den hiç bahsedilemeyeceği, bu kavramın modern döneme özgü bir kavram olduğu, “ilerleme”nin bir “mit”ten başka bir şey olmadığı noktasında olmaktadır. Özellikle tarih alanında “ilerleme”den söz

edenler, görüşlerini tarihin bir amaca doğru gittiğini savunan G. W. F. Hegel ve K. Marx'a dayandırarak savunmaktayken, diğer görüşü savunanlar, Hegel ve Marx'ın da dahil olduğunu düşündükleri "modern dönem"e, özellikle bu dönemin kilit kavramlarından biri olarak adlandırdıkları, bir yanlısamadan başka bir şey olmadığını düşündükleri "ilerleme" kavramı üzerinde durarak eleştirilerini yöneltmektedirler.

Tarihte "ilerleme"den söz edilebileceğini söyleyenlerin Hegel'e ve Marx'a dayanmaları haklı görünmektedir. Şöyle ki, Hegel tarihsel oluşa diyalektik sürecin hakim olduğunu söyler. Hegel'e göre tarihteki oluşu yönlendiren diyalektik süreç hem niteliksel hem de niceliksel değişimler yaratır. Niteliksel değişimi, bu harekete maruz kalanın niteliğini değiştirerek yapar. Niteliksel değişime uğrayan, hareketi yapanın bünyesine katılır, böylelikle hareketi yapanın çoğalmasıyla niceliksel değişim de gerçekleşmiş olur. Bu iki değişim zamansal değil, mantıksal olarak ardarda olmaktadır.